

Procesy demograficzne w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2050 r.

STAN LUDNOŚCI

Województwo świętokrzyskie jest jednym z najmniejszych województw zarówno pod względem terytorialnym, jak i populacyjnym. Powierzchnia 11711 km² sytuuje je na 15 miejscu w kraju. Populacja województwa, niezmiennie od wielu lat, stanowi niewiele ponad 3% ogółu ludności Polski. Mniej osób zamieszkuje jedynie województwa: lubuskie, opolskie i podlaskie.

Ludność na terenie województwa nie jest rozmieszczona równomiernie, o czym przesądzają zarówno warunki przyrodniczo-geograficzne, jak i społeczno-ekonomiczne. Świętokrzyskie jest jednym ze słabiej zaludnionych województw w kraju, znacznie poniżej średniej krajowej. W końcu 2019 r. średnia gęstość zaludnienia wyniosła 105 osób na km² wobec 123 w kraju i kształtowała się na poziomie niższym niż w 2010 r. (110 osób na km²). Wskaźnik ten charakteryzował się jednak znacznym zróżnicowaniem terytorialnym. Podregion kielecki, grupujący centralne i północne obszary uprzemysłowione, był ponad dwukrotnie gęściej zaludniony niż podregion sandomiersko-jędrzejowski, który obejmuje rolnicze południe województwa (odpowiednio 151 osób/km² wobec 71). Obszarami podregionu kieleckiego najgęściej zaludnionymi pozostały: miasto stołeczne Kielce, w którym wskaźnik wyniósł 1777 osób/km² oraz dawne powiaty przemysłowe, tj. skarżyski (187 osób), ostrowiecki (177) oraz starachowicki (171). Z kolei najmniejsze zagęszczenie wystąpiło w powiatach o charakterze rolniczym: włoszczowskim (50 osób/km²), opatowskim (57) i pińczowskim (64).

Podobnie poziom urbanizacji w województwie świętokrzyskim wyraźnie odbiega od średniej krajowej oscylującej wokół 60%. Do 2014 r. wskaźnik urbanizacji województwa corocznie ulegał niewielkiemu zmniejszeniu, co pozostawało zgodne z ogólnopolską tendencją przemieszczania się ludności z większych ośrodków miejskich poza ich obrzeża. Następnie w latach 2015–2017 wskaźnik urbanizacji pozostał na poziomie z 2014 r. (44,6%). W ostatnich dwóch latach w efekcie zmian administracyjnych (w 2018 r. nadano prawa miejskie 3 ośrodkom, a w 2019 r. 7 miejscowościom) wzrósł - w 2018 r. do 44,9%, a w 2019 r. do 45,4%. Nie zmieniło to faktu, że po województwie podkarpackim, świętokrzyskie pozostaje najslabiej zurbanizowanym obszarem w kraju.

Corocznie liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego zmniejsza się. Depopulacja województwa świętokrzyskiego stanowi wynik niekorzystnego kształtowania się podstawowych czynników demograficznych, tj. ruchu naturalnego oraz migracji ludności. Utrzymujący się w latach 2010–2019 ujemny przyrost naturalny w połączeniu z ubytkami migracyjnymi spowodowały spadek liczby ludności województwa o 3,8% (o 48,6 tys. osób) do 1233961 osób. Procesy depopulacyjne przebiegały ze zmiennym natężeniem zarówno w miastach, jak i na wsi. Do 2018 r. skala ubytków w większym stopniu dotknęła tereny miejskie niż wiejskie. W 2019 r. w efekcie zmian administracyjnych tendencja ta uległa odwróceniu, tj. w porównaniu do 2010 r. liczba ludności miast zmniejszyła się o 3,2%, podczas gdy liczba ludności na wsi spadła o 4,2% (w 2018 r. spadek w miastach osiągnął 3,8%, podczas gdy na wsi 2,7%).

Tablica 1. Ludność na podstawie bilansów
Stan w dniu 31 grudnia

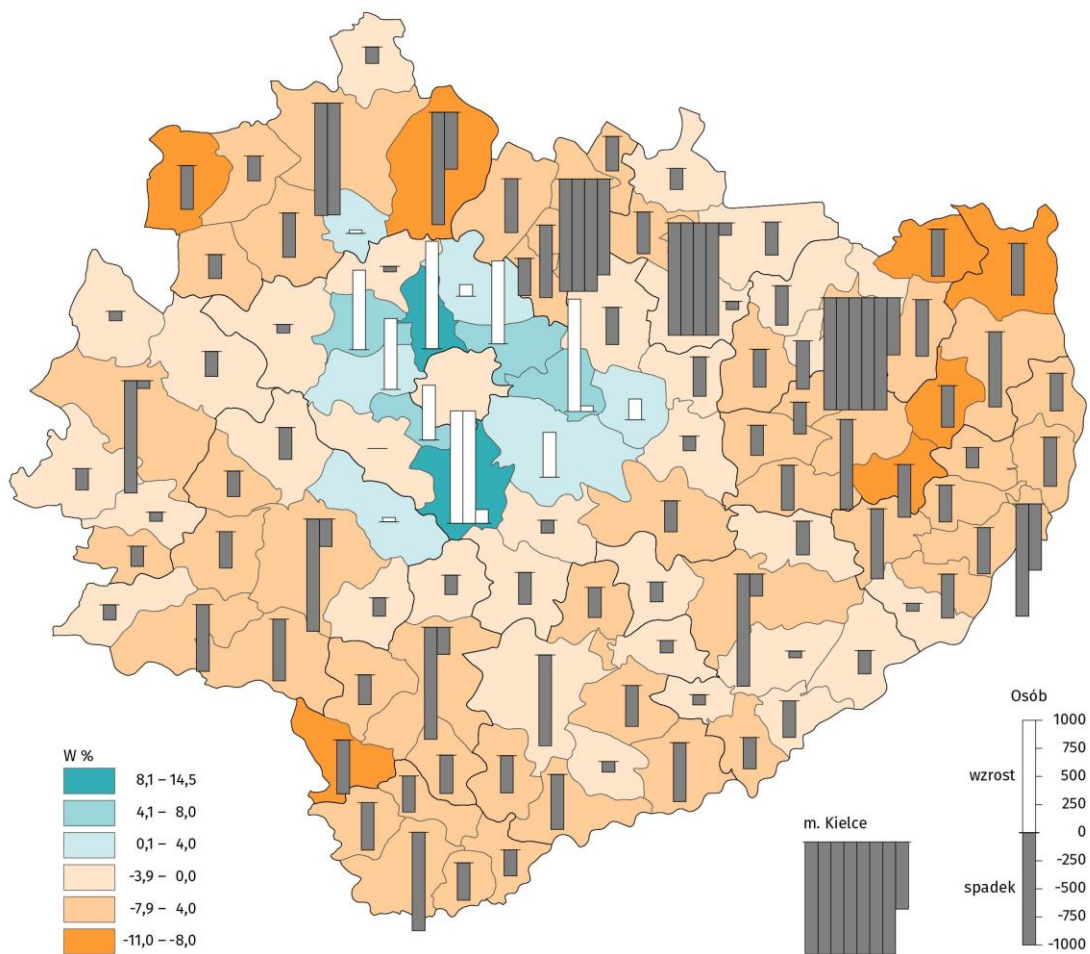
Wyszczególnienie	2010	2019
Ogółem	1282546	1233961
na 1 km ²	110	105
Kobiety	656065	632297
na 100 mężczyzn	105	105
Miasta	578955	560152
w %	45,1	45,4
Wieś	703591	673809

Istotna jest nie tylko skala zmian, jakim podlegała populacja województwa świętokrzyskiego, ale i ich tempo. Na przestrzeni lat 2011-2019 średnioroczna stopa ubytku ludności w województwie świętokrzyskim osiągnęła 0,43%, co oznacza, że na każde 10 tys. ludności co rok ubywały przeciętnie 43 osoby, przy czym szybciej malała liczebność mieszkańców wsi (48 osób/ 10 tys. zamieszkałych na wsi) niż miast (37 osób/ 10 tys. zamieszkałych w miastach). Subpopulacja mężczyzn malała w tempie 45 osób/ 10 tys. mężczyzn, a kobiet 41 osób/ 10 tys. kobiet.

We wskazanym okresie 2011-2019 tempo spadku liczebności populacji było najszybsze w województwie świętokrzyskim. W kraju w tym samym okresie ubywały średnio 4 osoby. Oprócz świętokrzyskiego w grupie województw z malejącym stanem ludności znalazło się dziesięć województw, przy czym znaczące stopy ubytku odnotowały: łódzkie (minus 0,39%), opolskie (minus 0,38%), lubelskie (minus 0,36%), śląskie (minus 0,28%), warmińsko-mazurskie (minus 0,24%) i podlaskie (minus 0,23%). Z kolei na przeciwległym biegunie z wysoką stopą przyrostu uplasowały się odpowiednio województwa: mazowieckie (plus 0,33%), pomorskie (plus 0,33%), małopolskie (plus 0,24%) i wielkopolskie (plus 0,17%).

Mapa 1. Zmiana liczby ludności według gmin w latach 2010-2019

Stan w dniu 31 grudnia

Na poziomie lokalnym proces depopulacji szczególnie wyraźnie zarysował się w powiatach: skarżyskim, opatowskim, ostrowieckim, kazimierskim i pińczowskim, gdzie procentowy ubytek ludności w latach 2010-2019 wahał się od 7,1% do 6,0%, a średnioroczna stopa ubytku – od minus 0,81% do minus 0,69%. W omawianym okresie wyłącznie powiat kielecki odnotował zwiększenie liczebności mieszkańców (o 2,8%, w tempie 31 osób na każde 10 tys. ludności). W znaczącym stopniu stanowi to efekt osiedlania się w podkieleckich gminach tego powiatu byłych mieszkańców Kielc.

Potwierdza to fakt, że na 102 gminy województwa świętokrzyskiego przyrost ludności odnotowano w omawianym okresie w dwunastu jednostkach, z czego dziesięć znajdowało się w powiecie kieleckim, granicząc lub będąc położonymi w bliskiej odległości od Kielc. Jedną z pozostałych dwóch gmin to Smyków z powiatu jędrzejowskiego, a druga Sobków z koneckiego. Liderami przyrostów liczebności subpopulacji we wskazanej grupie 12 gmin były: Morawica (o 14,5%), Miedziana Góra (o 9,0%), Górno (o 7,8%), Mastów (o 7,2%), Strawczyn (o 7,0%) i Sitkówka Nowiny (o 6,6%). Tempo wzrostu wahało się natomiast od 152 osób na każde 10 tys. ludności w Morawicy, 96 w Miedzianej Górze przez 84 i 77 w Górnie i Mastowie, do 75 w Sitkówce Nowiny i 71 w Strawczynie. W mniejszym stopniu i wolniejszym tempie powiększały się subpopulacje zamieszkujące gminy: Piekoszów, Daleszyce, Bieliny i Zagnańsk.

W jednej gminie z powiatu kieleckiego, tj. w gminie Chęciny liczba ludności ukształtowała się na poziomie z 2010 r.

Na przeciwnym biegunie, tj. w grupie gmin z malejącą liczbą ludności uplasowało się 89 jednostek terytorialnych, przy czym najsilniej proces depopulacji zaznaczył się w gminach: Bałtów w powiecie ostrowieckim, Działoszyce – w pińczowski i Wojciechowice – w opatowskim. Spadek liczebności subpopulacji osiągnął tam odpowiednio: 11,0%, 8,9%, 8,5%, w tempie odpowiednio 128, 103 i 98 osób na każde 10 tys. mieszkańców.

STRUKTURA LUDNOŚCI

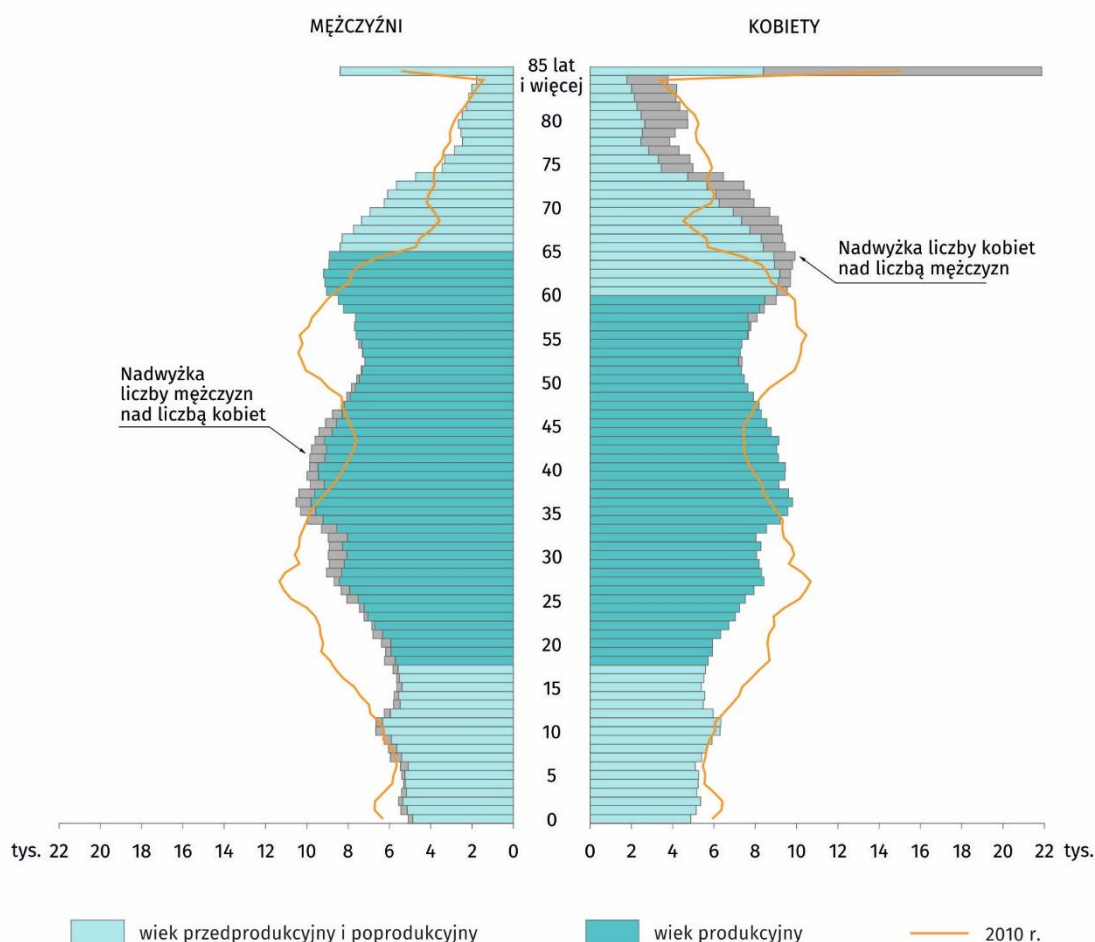
Struktura ludności według płci w województwie świętokrzyskim nie ulega zmianom. W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważają kobiety, których odsetek na przestrzeni lat 2010-2019 utrzymywał się na poziomie 51,2%. Niezmienność proporcji płci notowano również w kraju, przy czym nieco wyższa niż w naszym regionie umieralność mężczyzn podniosła udział kobiet do 51,6%. Współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) przyjmował w województwie wartość 105 wobec 107 w Polsce. Przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn wyraźnie widoczna była w miastach, w których wskaźnik po raz piąty osiągnął wartość 111, wobec 110 w latach 2010-2014, podczas gdy na wsi odnotowano w 2019 r. równowagę płci – 100 (w latach poprzednich niezmiennie wskaźnik na wsi wynosił 101).

Populacja województwa świętokrzyskiego starzeje się. Co roku przesuwa się mediana wieku niezależnie od płci i miejsca zamieszkania, choć subpopulacja mężczyzn oraz subpopulacja zamieszkująca obszary wiejskie są młodsze. W 2019 r. pętowa populacji województwa świętokrzyskiego ukończyła już 42,7 lat (w 2010 r. 39,2). Na przestrzeni dziesięciu lat mediana wieku mężczyzn przesunęła się z 37,3 do 40,9 lat, podczas gdy kobiet z 41,4 do 44,6 lat, natomiast na wsi z 38,0 do 41,1 lat i w miastach z 40,9 do 44,5.

Piramida wieku odzwierciedlająca zmiany, jakie zaszły w strukturze wieku populacji województwa również potwierdza proces starzenia się społeczeństwa. Piramida ta coraz bardziej przypomina wrzeciono z wąską podstawą. Taki kształt jest charakterystyczny dla społeczeństw regresywnych, tj. społeczeństw starych i silnie starzejących się, w których spada liczba urodzeń przy jednoczesnym dalszym wydłużaniu się przeciętnej długości życia. W typie tym coraz większy staje się udział ludności starej przy jednoczesnym zmniejszaniu się udziału ludności młodej.

Wykres 1. Stan i struktura ludności według płci i wieku w 2019 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Dla gospodarki najistotniejsza jest struktura populacji według ekonomicznych grup wieku. Biorąc pod uwagę strukturę wieku według wskazanej klasyfikacji na przestrzeni omawianego okresu zaznaczył się trend, będący złym prognostykiem. W województwie świętokrzyskim maleje udział subpopulacji w wieku przedprodukcyjnym (tj. w wieku 17 lat i mniej) oraz w wieku produkcyjnym, a rośnie osób w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyzn w wieku 65 lat i więcej oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej. Zmiany obserwowane w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim miały większe natężenie niż w kraju.

Na przestrzeni lat 2010-2019 w województwie świętokrzyskim ubyło 13,1% dzieci i młodzieży w wieku 0-17 lat (w kraju 4,1%), a ich udział w populacji spadł z 18,3% do 16,5% (w kraju do 18,1%). Liczebność grupy w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 9,5% (w kraju o 7,3%), a jej udział – z 63,6% do 59,9% (w kraju do 60,0%). Jednocześnie szybko rosta populacja osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej). Przybyło ich 25,5% (w kraju 30,2%), ale pomimo wolniejszego przyrostu, odsetek najstarszych w społeczeństwie pozostaje wyższy niż w kraju – 23,7% wobec 21,9%.

Porównując ludność w miastach i na obszarach wiejskich pod względem ekonomicznych grup wieku, widać, że społeczeństwo na wsi jest młodsze niż w mieście. W 2019 r. udział osób w wieku 0-17 lat w ogólnej ludności wsi wyniósł 17,5% i był o 2,3 p.proc. większy niż w mieście. Z kolei ludność w wieku poprodukcyjnym na wsi stanowiła 21,2%, tj. o 5,4 p.proc. mniej niż w miastach, natomiast odsetek osób w wieku produkcyjnym na wsi był wyższy niż w miastach o 3,0 p.proc. i wyniósł 61,2%. Wyższy odsetek osób w wieku produkcyjnym na wsi notowany jest od 2014 r.

Tablica 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
2010									
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
przedprodukcyjny	18,3	19,1	17,4	16,3	17,5	15,1	19,9	20,4	19,4
produkcyjny	63,6	69,4	58,1	65,3	70,8	60,2	62,3	68,3	56,3
poprodukcyjny	18,1	11,5	24,5	18,5	11,7	24,6	17,9	11,3	24,3
2019									
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
przedprodukcyjny	16,5	17,3	15,7	15,2	16,5	14,1	17,5	18,0	17,1
produkcyjny	59,9	66,4	53,6	58,2	65,3	51,8	61,2	67,3	55,2
poprodukcyjny	23,7	16,3	30,7	26,6	18,2	34,1	21,2	14,7	27,7

Poziom zaawansowania procesu starzenia się społeczeństwa prześledzić można również w biologicznych grupach wieku. W latach 2010-2019 równolegle do wzrostu liczebności osób w wieku 65 lat i więcej (w okresie 2010-2019 o 27,9%) spadła liczba urodzeń (o 17,9%), a co za tym idzie zmniejszyła się liczebność dzieci w wieku 0-14 lat (o 8,8%). Indeks starości demograficznej dla województwa świętokrzyskiego obecnie jest najwyższym w kraju – na koniec 2019 r. osiągnął 143, co oznacza, że pokolenie babć i dziadków przewyższało liczebnie pokolenie wnuczków o ponad 40% (na 100 wnuczków przypadało 143 babć i dziadków). W 2010 r. indeks wyniósł 102. W kraju relacja ta na przestrzeni dziesięciu lat zwiększyła się z 89 do 118. W podobnie trudnej sytuacji jak świętokrzyskie pozostają również województwa łódzkie i opolskie, gdzie indeksy starości demograficznej w 2019 r. osiągnęły po 140. W 2019 r. już w żadnym z województw indeks starości demograficznej nie ukształtował się poniżej 100. Najniższe wartości osiągnął w województwach pomorskim (101) i wielkopolskim (102).

Tempo wzrostu indeksu starości demograficznej mocno różnicowała zarówno płeć, jak i miejsce zamieszkania. Biorąc pod uwagę, że dziewczynki rodzi się mniej, a żyją one dłużej, miernik wśród kobiet był wyższy i oscylował pomiędzy 130-176, podczas gdy wśród mężczyzn w granicach 76-112. Nadwyżka roczników starszych nad młodszymi była szczególnie wyraźna w miastach, gdzie indeks starości demograficznej wzrósł z 112 w 2010 r. do 172 w 2019 r., podczas gdy na wsi zwiększył się w tym samym okresie z 96 do 122.

Tablica 3. Relacja osób w wieku 65 lat i więcej do 100 osób w wieku 14 lat i mniej w województwie świętokrzyskim
Stan w dniu 31 grudnia

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
2010	102	76	130	112	83	141	96	70	122
2019	143	112	176	172	132	215	122	98	147

Poziom indeksu starości coraz wyraźniej zarysowuje polaryzację przestrzenną województwa. Jedynie w powiecie kieleckim utrzymywała się przewaga roczników młodych, podczas gdy w pozostałych – sukcesywnie zmniejszał się potencjał demograficzny. W 2019 r. wartość wskaźnika wyniosła 94 w powiecie kieleckim wobec od 127 do 181 – w pozostałych powiatach. Najsilniej starość demograficzna dotknęła powiaty o niskim udziale osób najmłodszych i wysokim – najstarszych, tj. skarżyski (181 w 2019 r.), ostrowiecki (176), kazimierski (169), pińczowski (162) starachowicki (160) i m. Kielce (162). Lepiej niż przeciętnie kształtowała się sytuacja w powiatach: staszowskim (127), jędrzejowskim (132) i włoszczowskim (133). Biorąc pod uwagę niższy podział administracyjny, w latach 2010-2019 z roku na rok proces starzenia obejmował większy odsetek gmin. W 2010 r. na 102 gminy województwa świętokrzyskiego w 39 indeks starości demograficznej ukształtował się poniżej 100, podczas gdy w 2015 r. gmin tych było już 21, a w 2019 r. jedynie 15. W 2019 r. ze wskazanych 15 gmin, w których najmłodsze pokolenie przewyższało liczebnie najstarsze, 11 gmin zlokalizowanych było w powiecie kieleckim (Górno, Morawica, Strawczyn, Bieliny, Miedziana Góra, Piekoszów, Masłów, Daleszyce, Mniów, Pierzchnica i Łopuszno), 1 w powiecie staszowskim (Połaniec), 1 w koneckim (Smyków), 1 w skarżyskim (Łączna) i 1 w starachowickim (Pawłów). We wskazanych gminach indeks starości demograficznej wahał się od 68 do 99. Z kolei najwyższe indeksy odnotowano w gminach: Opatowiec (powiat kazimierski) 209, Starachowice (powiat starachowicki) 204, Skarżysko Kamienna (powiat skarżyski) 203, Działoszyce (powiat pińczowski) 199, Ostrowiec Świętokrzyski (powiat ostrowiecki) 196 i Stąporków (powiat konecki) 192.

Rozkład powiatów wynikający z udziału grup przed- i poprodukcyjnej jest tożsamy z rozkładem powiatów według wskaźnika starości demograficznej. Na jednym biegunie plasował się powiat kielecki z najwyższym udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i najniższym poprodukcyjnym, a na przeciwległym – pozostałe, z których w najtrudniejszej sytuacji pozostawał powiat skarżyski z największym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym i najniższym odsetkiem w wieku przedprodukcyjnym. Rozkład gmin kształtuje się analogicznie, jak w przypadku indeksu starości (z wyłączeniem gminy Połaniec). Podobnie co rok zmniejsza się liczba gmin, w których udział osób w wieku przedprodukcyjnym przewyższa udział osób w wieku poprodukcyjnym. W 2010 r. na 102 gminy w 51 odnotowano wyższy udział osób w wieku przedprodukcyjnym niż w poprodukcyjnym, wobec 26 w 2015 r. a jedynie 14 w 2019 r. Ze wskazanych 14 gmin w 2019 r., 11 zlokalizowanych było w powiecie kieleckim (Bieliny, Daleszyce, Górno, Łopuszno, Masłów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Piekoszów, Pierzchnica, Strawczyn), a po 1 w koneckim (Smyków), skarżyskim (Łączna) i starachowickim (Pawłów).

Zmiany struktury pokoleniowej wpłynęły na relacje między poszczególnymi grupami wieku ekonomicznego ludności. Kierunek tych przesunięć obrazują współczynniki obciążenia demograficznego. W latach 2010–2019 odnotowano niekorzystne zmiany zarówno ogólnego współczynnika obciążenia demograficznego, jak i współczynników cząstkowych. W 2019 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 67 osób w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy w 2010 r. było ich 57. Za wzrost ogólnego obciążenia demograficznego odpowiada zmiana proporcji między grupą osób w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym. W 2019 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 40 osób w wieku poprodukcyjnym, tj. o 11 osób więcej niż w 2010 r. Drugi z współczynników cząstkowych zmienił się nieznacznie. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w 2019 r. 28 osób w wieku przedprodukcyjnym wobec 29 w 2010 r.

Tablica 4. Wskaźniki obciążenia demograficznego w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	2010	2019
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	57	67
Miasta	53	72
Wieś	61	63
Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	29	28
Miasta	25	26
Wieś	32	29
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	29	40
Miasta	28	46
Wieś	29	35

Wartości wskaźników obciążenia demograficznego silnie determinuje miejsce zamieszkania, przy czym w omawianym okresie zaobserwować można wahania spowodowane różną intensywnością przemian na terenach miejskich i wiejskich. Na przestrzeni analizowanego okresu 2010-2019 pogorszenie sytuacji demograficznej wyraźniej zarysowało się w miastach. W 2019 r. w miastach na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadły 72 osoby w wieku nieprodukcyjnym (wzrost obciążenia o 19 osób na przestrzeni lat 2010-2019). Na wsi obciążenie ogólne zwiększyło się o 2 osoby do 63. Za niekorzystne zmiany odpowiada wzrost obciążenia osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku emerytalnym – w miastach odnotowano wzrost tego współczynnika o 18 osób do 46, a na wsi o 6 osoby do 35. Zmiana relacji osób w wieku przedprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym nie była decydująca, bowiem obciążenie osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku przedprodukcyjnym wzrosło w miastach o 1 osobę do 26, podczas gdy na wsi zmalało o 3 osoby do 29.

Biorąc pod uwagę podział terytorialny, w 2019 r. najwyższy poziom ogólnego współczynnika obciążenia demograficznego odnotowano w m. Kielce (73) oraz powiatach skarżyskim (71), ostrowieckim i starachowickim (po 70). Jednocześnie w powiatach tych odnotowano najwyższe poziomy częściowego współczynnika obciążenia demograficznego definiowanego, jako relacja liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym (od 46 w m. Kielce i powiecie skarżyskim, przez 44 w ostrowieckim do 43 w starachowickim). Najniższe współczynniki odnotowano w powiecie kieleckim – odpowiednio współczynnik ogólny 59 i omawiany częściowy 29.

RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Stan ludności w województwie jest wypadkową jego niekorzystnie kształtujących się dynamicznych elementów. Przede wszystkim spadku liczby urodzeń oraz wzrostu umieralności. W konsekwencji pogłębiał się coroczny, naturalny ubytek ludnościowy województwa. Na tym tle pozytywnie zaznaczyło się zmniejszenie zarejestrowanych zgonów niemowląt.

W województwie świętokrzyskim w 2019r. **urodziło się** 10,2 tys. żywych dzieci. Ich liczba zmniejszyła się na przestrzeni dziewięciu lat o 17,9%. W 2017 r., w następstwie sprzyjającej polityki prorodzinnej rządu, tak w miastach, jak i na wsi, nastąpiło wyhamowanie regresji urodzeniowej i wyraźny wzrost liczby noworodków. Jednak w ostatnich dwóch latach tempo poprawy znacznie osłabło i liczba urodzeń ukształtowała się na najniższym poziomie w szeregu badanych lat. W kraju wzmożoną dynamikę urodzeń obserwowano już od 2016 r., a jej pułap znacznie przewyższał przyrosty w województwie. Łącznie od 2010 r. spadek liczby urodzeń w kraju był o prawie połowę mniejszy niż w województwie i wyniósł 9,3%.

Proporcje płci urodzonych dzieci nie zmieniły się zasadniczo – niewiele ponad połowę noworodków stanowili chłopcy (51,0%). Podobnie stabilnie kształtował się odsetek według miejsca zamieszkania – 58,8% dzieci pochodziło ze wsi.

Tablica 5. Urodzenia żywe

Lata	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Miasta			Wieś		
				razem	chłopcy	dziewczęta	razem	chłopcy	dziewczęta
w liczbach bezwzględnych									
2010	12445	6462	5983	5323	2802	2521	7122	3660	3462
2019	10220	5213	5007	4214	2142	2072	6006	3071	2935
na 1000 ludności									
2010	9,7	10,3	9,1	9,2	10,1	8,3	10,1	10,4	9,8
2019	8,3	8,6	7,9	7,5	8,2	7,0	8,9	9,4	8,7

Na znacznie niższym poziomie niż w 2010 r. ukształtowała się relacja liczby urodzeń żywych przypadających na 1000 ludności, tj. współczynnik urodzeń – 8,3 wobec 9,7. Po raz czwarty była to najmniejsza wartość wskaźnika w kraju, w którym osiągnął 9,8‰. Depresja urodzeniowa mocniej dotykała obszary miejskie, w których współczynnik był wyraźnie niższy (7,5‰ wobec 8,9‰ na wsi). Jednak pozostawał on w analizowanych latach względnie stabilny, w okresie przyrostu urodzeń przynosił niższą zwykłą, ale i w razie spowolnienia nie spadał gwałtownie. Na wsi współczynnik wykazywał mocniejsze wahania – w początkowych latach nierównomiernie spadał, po czym po roku wzrostu nastąpiło jego ponowne obniżenie. W 2019 r. relacja osiągająca corocznie wyższe wartości dla populacji chłopców, niż dziewczynek wyniosła 8,6‰ wobec 7,9‰. Dysproporcja płci na korzyść chłopców bardziej widoczna była w miastach (o 1,2 punktów wobec 0,7 punktów na wsi).

Skala zmian współczynnika urodzeń w układzie terytorialnym była duża. Wśród 102 gmin zwiększył się on w 15 (14,7%), pozostał bez zmian w 2 (2,0%), a spadł w 85 (83,3%). Rozpiętość poziomu zmian relacji sięgała od wzrostu o 2,3 do spadku o 6,6 punktów. W 2019 r. najwyższe wartości współczynnika, pomiędzy 12,1‰ a 13,1‰, odnotowano w gminach: Górno, Strawczyn, Łopuszno i Łągów. Najmniejsze, oscylujące od 4,2‰ do 5,5‰ wystąpiły w gminach: Ruda Maleniecka, Fałków i Opatowiec.

Urodzenia uzależnione są od liczby potencjalnych matek, tzn. kobiet w wieku rozrodczym oraz ich płodności określonej częstością urodzeń. Za okres prokreacyjny kobiet przyjmowany jest przedział wieku 15–49 lat. W okresie dziesięciu lat ubytek tych kobiet w województwie, m.in. z powodu emigracji, był wysoki i sięgnął 8,8% (w kraju – 6,1%). Dodatkowo, obok komponentów demograficznych, na rezygnację z macierzyństwa mogą mieć wpływ komponenty ekonomiczno-socjologiczne, tj. niska ocena bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i brak perspektyw rozwoju.

Chwilowa poprawa płodności, w następstwie wsparcia finansowego rządu, w ostatnich dwóch latach już wyraźnie spowolniła. Efektem było utrzymanie się bardzo niskiego współczynnika płodności – na poziomie 36,5‰ (wobec 40,6‰ w 2010 r.). W kraju płodność kształtowała się wyraźnie wyżej, a tempo jej spadku było znacznie wolniejsze niż notowane w województwie – z 43,3‰ do 41,8‰. Na terenach miejskich województwa obniżyła się z 38,1‰ do 34,1‰. Na wsi pozostawała większa, ale też nieco szybciej malała – z 42,8‰ do 38,4‰.

W podziale przestrzennym zróżnicowanie częstości urodzeń pokrywało się w większości z rozkładem współczynnika urodzeń. Płodność wzrosła w 22 gminach (21,6%), nie zmieniła się w 1, a spadła w 79 (77,5%). Przedział zmian w latach 2010-2019 obejmował wzrost o prawie 13 punktów do spadku o blisko 30 punktów. W 2019 r. największą płodność zanotowano w gminach: Łubnice, Łągów, Oleśnica i Nagłowice (ok. 52-55‰), natomiast najmniejszą w gminach: Ruda Maleniecka (około 20‰) oraz Fałków (ponad 25‰).

Zgony to drugi obok urodzeń element ruchu naturalnego ludności. W województwie świętokrzyskim od lat notuje się relatywnie wysoki poziom umieralności, związany z dużą populacją starszych osób.

Na przestrzeni badanych lat liczba zgonów była zmienna – podobnie jak w kraju naprzemiennie notowano jej spadki i wzrosty. W 2019 r. wyniosła 14,5 tys. osób, przewyższając poziom sprzed dziesięciu lat o 3,5% (w kraju o 8,3%). Zwiększył się odsetek zmarłych mieszkańców miast – do 44,6%. Niewielkiemu zmniejszeniu uległ ogólny poziom nadumieralności mężczyzn (z 52,7% do 52,4%), przy czym udział zgonów mężczyzn na terenie miast pozostawał niższy niż na wsi (51,6% wobec 53,1%).

Tablica 6. Zgony

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
w liczbach bezwzględnych									
2010	14006	7384	6622	5607	2955	2652	8399	4429	3970
2019	14494	7599	6895	6471	3338	3133	8023	4261	3762
na 1000 ludności									
2010	10,9	11,8	10,1	9,7	10,7	8,7	11,9	12,6	11,2
2019	11,7	12,6	10,9	11,5	12,5	10,6	11,9	12,7	11,1

Współczynnik umieralności ludności wyniósł 11,7‰, tj. o 0,8 więcej niż w 2010 r. W miastach przyjmował on mniejsze wartości – 11,5‰ wobec 11,9‰ na wsi. W kraju współczynnik zgonów osiągnął 10,7‰. W grupach wiekowych mieszkańców, umieralność systematycznie rosła wraz z wiekiem, przy czym w populacji mężczyzn drastycznie wzrastała już po ukończeniu 54 roku życia, zaś wśród kobiet dziesięć lat później. W analogicznych rocznikach zaznaczała się też znacząco wyższa umieralność w społeczności wiejskiej – tak wśród mężczyzn, jak i kobiet.

Podział terytorialny wskazywał kolejne zróżnicowania. W latach 2010-2019 współczynnik umieralności zwiększył się w 56 gminach (54,9%), pozostał taki sam w 1, natomiast zmniejszył w 45 (44,1%). Rozpiętość zmian sięgała od wzrostu o 6,3

punktów do spadku o 5,3 punktów. W 2019 r. najwyższa umieralność wystąpiła w gminach: Łączna, Bątków i Pierzchnica (pomiędzy 17,2-19,5‰), a najniższa w gminach: Morawica, Mastów i Sitkówka-Nowiny (7,2-7,5‰).

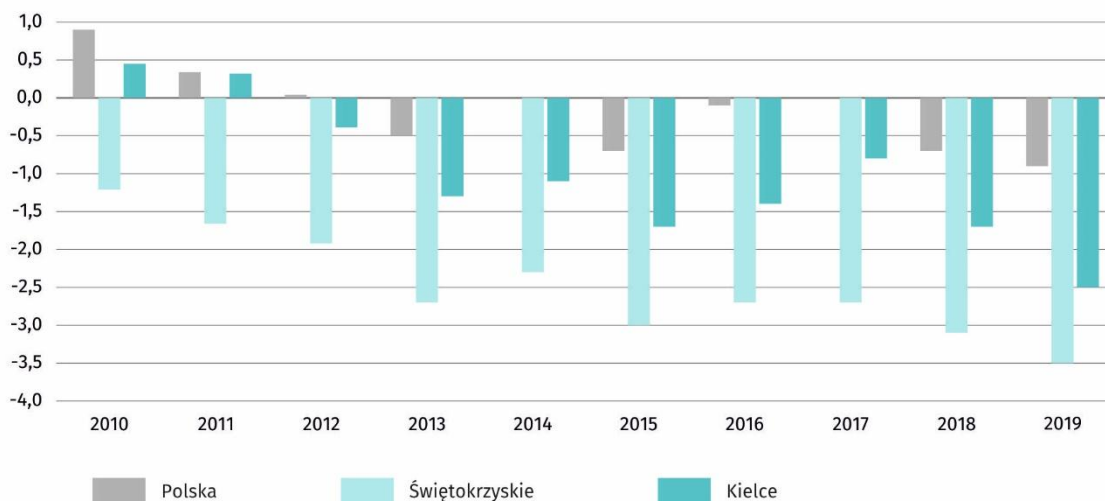
Zgony niemowląt (tj. dzieci poniżej 1 roku życia) występują nieregularnie w kolejnych latach, jednak tendencja ogólna tych przypadków jest spadkowa. W 2019 r. odnotowano ich 29, co stanowiło 0,2% wszystkich zgonów wobec 0,6% w 2010 r. Udział zgonów chłopców pozostawał zmienny, a w latach granicznych zmniejszył się o 12,9 p.proc. do 44,8%. Współczynnik wyrażający liczbę zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych spadł z 6,3 do 2,8 osiągając najmniejszą wartość w kraju (3,8). Skala osłabienia śmiertelności wśród najmłodszych była większa na wsi, ograniczając niekorzystną dla wsi dysproporcję wskaźnika z lat wcześniejszych – 3,7‰ na wsi wobec 1,7‰ w miastach.

Wzajemne proporcje między podstawowymi elementami ruchu ludnościowego obrazuje **przyrost naturalny**. Od lat jego poziom w przeliczeniu na 1000 ludności pozostaje jednym z najniższych, a w 2019 r. uplasował województwo, podobnie jak w 2018r., na przedostatnim miejscu w kraju (przed łódzkim). Wartość współczynnika zmniejszyła się z minus 1,2‰ w 2010 r. do minus 3,5‰ w 2019 r. (w kraju do minus 0,9‰). Proces depopulacji mocniej dotykał społeczności miejskie - minus 4,0‰ wobec minus 3,0‰ na terenach wiejskich. Większe ubytki obejmowały populację mężczyzn.

Tablica 7. Przyrost naturalny

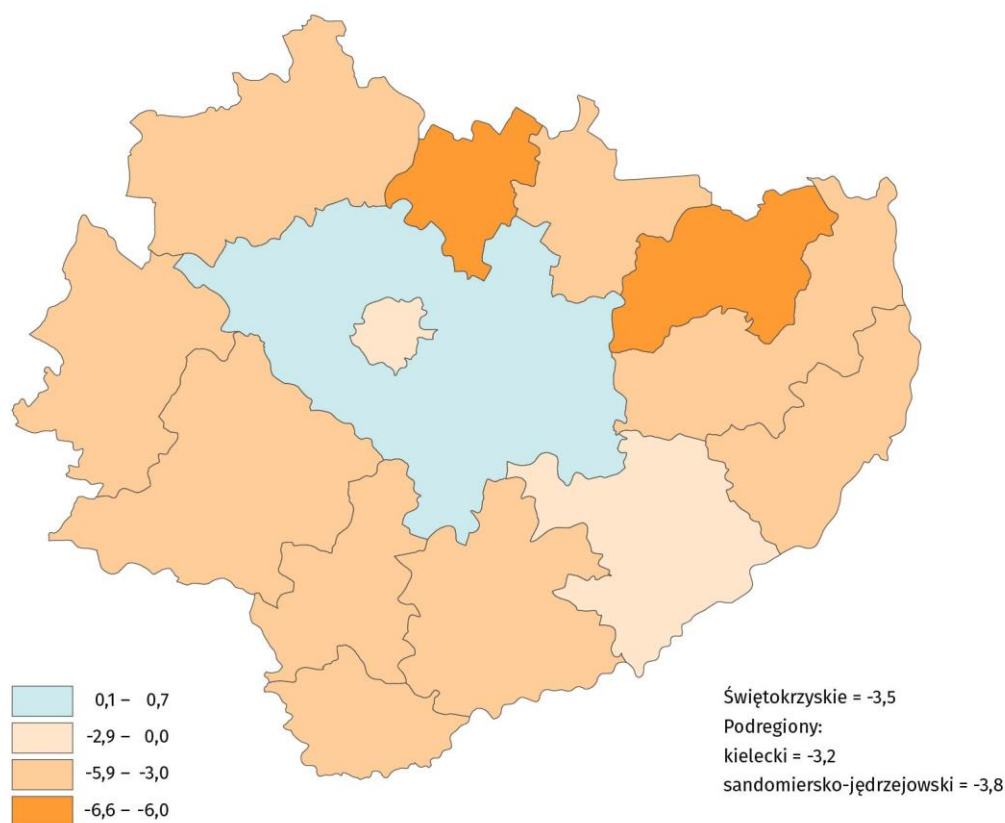
Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
w liczbach bezwzględnych									
2010	-1561	-922	-639	-284	-153	-131	-1277	-769	-508
2019	-4274	-2386	-1888	-2257	-1196	-1061	-2017	-1190	-827
na 1000 ludności									
2010	-1,2	-1,5	-1,0	-0,5	-0,6	-0,4	-1,8	-2,2	-1,4
2019	-3,5	-4,0	-3,0	-4,0	-4,5	-3,6	-3,0	-3,5	-2,4

Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności

Trudną sytuację demograficzną województwa obrazuje terytorialny zakres niekorzystnych zmian. W latach 2010-2019 poprawa współczynnika przyrostu naturalnego nastąpiła w 33 gminach (w 32,4%), bez zmian pozostał w 1 gminie, a pogorszenie odnotowano w pozostałych 68 (66,7%). W 2019 r. spośród 102 gmin jedynie w 14 (13,7%) przyrost naturalny był dodatni, z czego w 12 utrzymał się taki od 2010 r. Najwyższy odnotowano w gminach powiatu kieleckiego, otaczającego stolicę regionu i notującego w ostatniej dekadzie wysokie poziomy imigracji wewnętrznej, tj. Górno (5,0‰), Strawczyn (4,3‰), Morawica (3,9‰) i Miedziana Góra (3,7‰). Najmniejszy wystąpił w gminach typowo rolniczych: Ruda Maleniecka (minus 10,7‰), Fałków (minus 10,4‰) i Pacanów (minus 9,8‰).

Mapa 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie świętokrzyskim w 2019 r.

MIGRACJE

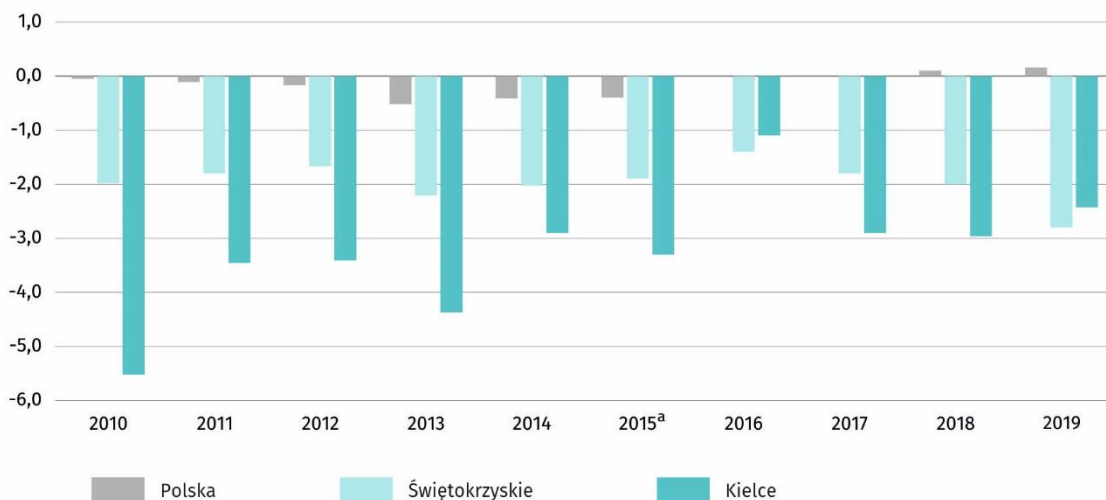
Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem stymulującym procesy depopulacyjne województwa. Niski stopień rozwoju gospodarczego i ekonomicznej sytuacji regionu oraz wynikające z nich niekorzystne trendy na lokalnym rynku pracy pozostają głównym powodem emigracji, głównie zarobkowej. W poprzednich latach procesy migracyjne osłabły, jednak poziom ubytków pozostawał w województwie wysoki. W 2019 r. kolejny wzrost obrotów migracyjnych jeszcze zwiększył straty, w tym istotnych demograficznie i ekonomicznie grup ludności - przede wszystkim w wieku przedprodukcyjnym i młodszych roczników pracujących. Tym samym przyspieszył proces ograniczenia potencjału demograficznego województwa świętokrzyskiego.

W przekroju dziewięciu lat saldo stałej migracji wewnętrznej i zagranicznej ludności pozostawało ujemne, a skala deficytu, pomimo okresowych wahań, była wysoka. W 2019 r. nastąpiło wyraźne zwiększenie ubytku migracyjnego – do 3,5 tys. osób. Współczynnik obrazujący straty w przeliczeniu na 1000 ludności, na poziomie minus 2,8, plasował nas na 15. miejscu wśród województw (przed lubelskim). W kraju od 2016 r. nastąpiło całkowite ograniczenie strat, a w 2019 r. odnotowano przewagę imigracji o 0,2%.

Tablica 8. Saldo migracji stałej

Lata	Saldo migracji wewnętrznej			Saldo migracji zagranicznej			Saldo migracji ogółem		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
w liczbach bezwzględnych									
2010	-2567	-3094	527	22	-91	113	-2545	-3185	640
2019	-3719	-3028	-691	257	135	122	-3462	-2893	-569
na 1000 ludności									
2010	-2,0	-5,3	0,7	0,0	-0,2	0,2	-2,0	-5,5	0,9
2019	-3,0	-5,4	-1,0	0,2	0,2	0,2	-2,8	-5,1	-0,8

Wykres 3. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności

a W przypadku migracji zagranicznych – dane dotyczą 2014 r.

W województwie świętokrzyskim rejestrowane są głównie przemieszczenia wewnętrzne. Ich natężenie, przedstawione jako zmiana ogółu wędrujących w obu kierunkach (obrót) wzrosło w granicznych latach o 3,6% (do 25,6 tys. osób), co w przeliczeniu na 1000 ludności (mobilność przestrzenna) precyzuje ten wzrost z poziomu 19,2 do 20,6. W badanych latach utrzymywała się tendencja napływu osób migrujących na tereny wiejskie oraz odpływu z miast. Stąd sytuacja na obszarach wiejskich przedstawiała się korzystniej, a saldo migracji do 2015 r. pozostawało dodatnie. Od 2016 r. również na wsi odnotowano straty, były one jednak niewielkie w stosunku do miast (w 2019 r. minus 1,0‰) i obejmowały głównie populację kobiet. W miastach natomiast utrzymywał się wysoki ubytek mieszkańców – w ostatnim roku współczynnik osiągnął minus 5,4‰. Biorąc pod uwagę płeć migrantów, większość zarówno odpływu migracyjnego, jak i napływu stanowiły kobiety (w 2019 r. odpowiednio 52,8% i 54,5%). Przewagę wymeldowań odnotowano zarówno wśród populacji kobiet, jak i mężczyzn, przy czym w stosunku do 2010 r. w przypadku mężczyzn zwiększyła się ona o 0,5 tys. osób (do 1,5 tys.), natomiast kobiet o 0,7 tys. osób (do 2,2 tys.).

Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się dużym udziałem migracji wewnątrzwojewódzkiej, przy czym obserwuje się zarówno stopniowe ograniczenie jej rozmiarów, jak i zmianę intensywności poszczególnych kierunków przemieszczeń. Przyspieszeniu ulegał odpływ mieszkańców miast na tereny wiejskie, a spowolnieniu - napływ ludności wiejskiej do miast (głównie ze względu na wyczerpujące się miejsca pracy). W 2019 r. przepływ wewnątrz województwa stanowił 75,1% ogółu napływu i 56,0% ogółu odpływu. Większy obrót migracyjny obejmował tereny wiejskie. Przeliczając sumę napływu i odpływu na 1000 ludności, mobilność mieszkańców wsi wyniosła 14,0 wobec 12,3 w miastach.

Nieznacznie zwiększyła się skala przemieszczeń międzywojewódzkich, w których poziom nieodwracalnych ubytków ludności w całym okresie 2010 - 2019 pozostawał wysoki. Obroty (suma napływów i odpływów) wzrosły o 11,0%, a saldo osiągnęło w 2019 r. minus 3,7 tys. osób wobec minus 2,6 tys. w 2010 r. Między województwami przemieszczali się przede wszystkim mieszkańcy miast. W 2019 r. wśród imigrujących do województwa świętokrzyskiego z miast przybyło 65,5%, natomiast osiedliło się w miastach innych województw 78,5% emigrantów. Przemieszczały się przede wszystkim osoby młode. Straty ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata) zwiększyły się w tych latach o 40,1% (do 3,2 tys. osób). Niewiele zmieniły się przy tym proporcje płci – w 2019 r. ubyło 1,3 tys. mężczyzn tej grupy wiekowej, a ich udział osiągnął 41,8% wobec 39,2% w 2010 r. Kierunki migracji międzywojewódzkiej nie podlegały większym zmianom. Najwięcej osiedlających się na terenie województwa świętokrzyskiego pochodziło z województw: śląskiego i mazowieckiego (po 0,6 tys. osób), małopolskiego (0,4 tys.) i podkarpackiego (0,3 tys.). Podobnie osoby wymeldowujące się kierowały się głównie do pobliskich województw, tj. mazowieckiego (2,1 tys. osób) oraz małopolskiego (1,7 tys.).

Świętokrzyskie pozostaje w grupie województw o najwyższym zagrożeniu migracyjnym. Na przestrzeni lat 2010-2019 poprawę (wzrost zaludnienia migracyjnego lub zmniejszenie strat) odnotowano w 26 gminach (25,5%), a pogorszenie sytuacji w 76 (74,5%). Poważną sytuację obrazuje mała liczba gmin wykazująca dodatnie saldo migracji wewnętrznej – w 2019 r. było ich jedynie 22 (21,6%). Największe wartości przyrostu imigracyjnego wystąpiły przede wszystkim w gminach otaczających stolicę województwa, tj. w: Morawicy (11,2‰), Mastowie i Strawczyni (po 7,5‰), Miedzianej Górze (7,2‰) oraz

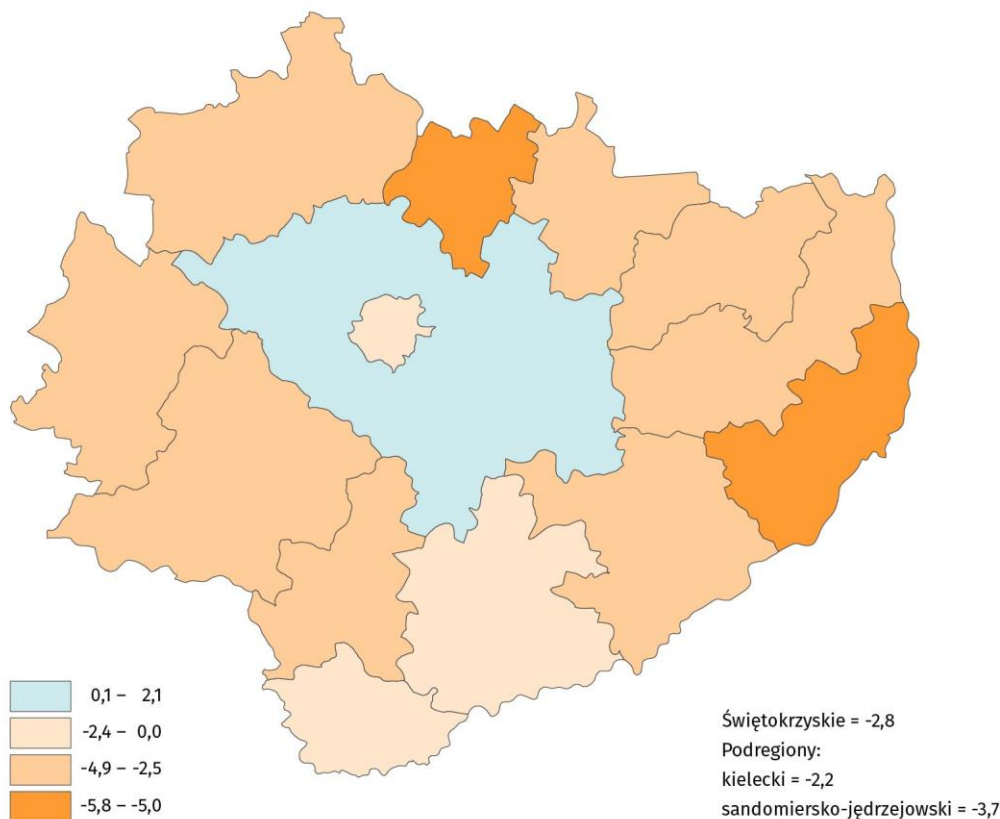
Sitkówce Nowinach (6,6‰). W pozostałych gminach (oprócz dwóch z zerowym saldem) przeważały emigracje, w tym najbardziej w: Fałkowie (minus 12,9‰), Tartowie (minus 9,5‰), Połańcu (minus 8,9‰) oraz Zawichoście (minus 8,8‰).

Rejestrowane stałe migracje zagraniczne mają w województwie niewielkie rozmiary, a tym samym niski wpływ na procesy demograficzne. Ich udział wyniósł poniżej 10% ogólnego salda migracji w województwie. W badanym okresie (z wyjątkiem lat 2012-2013) saldo migracji zagranicznych kształtowało się korzystnie. Liczba osób powracających z zagranicy i meldują-

ych się na pobyt stały w województwie była w 2019 r. o 257 większa od liczby emigrujących (w 2010 r. przekraczała ją o 52). Współczynnik w przeliczeniu na 1000 ludności wyniósł 0,2. W Polsce dodatnie saldo notowane jest od 2016 r., a bieżący wskaźnik wyniósł również 0,2‰

Natężenie migracji zagranicznych słabło w latach. Na przestrzeni dziesięciolecia spadek liczby przemieszczających się w obu kierunkach mieszkańców sięgnął 26,3% (do 0,5 tys. osób). Wśród wyjeżdżających wyraźnie zmalała dominacja mieszkańców miast – z 83,4% do 54,7%. Zmniejszyła się także przewaga emigrujących za granicę kobiet – z 56,4% do 54,7%.

Mapa 3. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w województwie świętokrzyskim w 2019 r.

Ruch wędrowniczy ludności obejmuje także migracje czasowe. Według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. na pobyt czasowy, trwający ponad 3 miesiące, w województwie zarejestrowano 13,4 tys. osób, tj. o 25,2% mniej w porównaniu z 2011 r., chociaż najprawdopodobniej skala zjawiska była większa niż wynikało to ze zgłoszeń w ewidencji ludności. Przeciwnie niż na początku badanego okresu, nieco więcej osób zameldowało się na obszarach miejskich niż na wsi – 6,8 tys. wobec 6,7 tys. W kraju przewaga migrantów meldujących się w miastach była wyraźna (66,7%). Podobnie jak w kraju kształtowały się proporcje płci, większość (choć malejącą) stanowiły kobiety – 52,7% wobec 53,7% osiem lat wcześniej. W Świętokrzyskiem zarejestrowano 15,5 tys. osób czasowo nieobecnych w miejscu stałego zamieszkania, tj. o 33,1% mniej niż w 2011 r.

Tablica 9. Migracje czasowe
Stan w dniu 31 grudnia

Lata	Zameldowani na pobyt czasowy			Czasowo nieobecni w miejscu stałego zamieszkania			Saldo ludności		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
w liczbach bezwzględnych									
2011	17969	8321	9648	23186	10541	12645	-5217	-2220	-2997
2019	13438	6358	7080	15514	7346	8168	-2076	-988	-1088
na 1000 ludności									
2011	14,1	13,3	14,8	18,1	16,9	19,3	-4,1	-3,6	-4,6
2019	10,9	10,6	11,2	12,6	12,2	12,9	-1,7	-1,6	-1,7

Saldo migracji czasowej, które wynika z różnicy zameldowań na pobyt czasowy, a czasowo nieobecnych w miejscu stałego zameldowania ponad 3 miesiące, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, pozostało ujemne, przy czym wyraźnie się zmniejszyło – z minus 4,1 do minus 1,7. Znaczne zróżnicowanie salda migracji czasowych obserwowano na poziomie miast i wsi. W większości badanych lat w obu społecznościach pozostawało ujemne, przy czym poziom na wsi wielokrotnie przekraczał notowany w miastach. W 2019 r. rozbieżność była widoczna – saldo na wsi wyniosło minus 3,6‰ wobec plus 0,6‰ w miastach (w 2011 r. odpowiednio: minus 5,9‰ i minus 1,9‰).

W 2019 r. zwiększenie zaludnienia w wyniku przemieszczeń czasowych odnotowano tylko w 25 gminach (24,5% ogółu), a w pozostałych 77 (75,5%) stan ludności obniżył się. Największy przyrost wystąpił w gminach Radków (o 13,2‰) i Zagnańsk (o 11,8‰), natomiast najwyższe ubytki w gminach: Tuczępy (minus 13,1‰), Gnojno (minus 12,6‰) i Bałtów (minus 11,1‰).

TRWANIE ŻYCIA

Zmiany w zakresie trwania życia zachodzą w stosunkowo wolnym tempie, a dostępność danych w tym zakresie pozwala na analizę dla dłuższego szeregu czasowego, dlatego też za celowe uznano zaprezentowanie danych z odwołaniem do 2010 i 1995 r.

Korzyści płynące z rozwoju nowych technologii medycznych i metod diagnostycznych oraz poprawa kondycji zdrowotnej Polaków realizowana przez prozdrowotny styl życia, znajdują swoje odzwierciedlenie w trwającym systematycznie wydłużaniu przeciętnego trwania życia. Proces ten dotyczy obydwu płci. W dalszym ciągu utrzymuje się duża różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet, choć jej skala została nieznacznie ograniczona.

W 2019 r. w Polsce przeciętne trwanie życia mężczyzn wyniosło 74,1 lata, natomiast kobiet 81,8 lat i zwiększyło się zarówno w stosunku do 2010 r., jak i 1995 r. W przypadku noworodka płci męskiej przeciętne trwanie życia wydłużyło się odpowiednio o 2,0 lata i 6,5 roku, natomiast żeńskiej – o 1,2 roku oraz o 5,4 roku. W Polsce występuje duże zróżnicowanie przeciętnego trwania życia w przekroju wojewódzkim. Dla mężczyzn w 2019 r. rozpiętość między skrajnymi wartościami wskaźnika wynosiła 2,9 lat. Najkrócej żyli mężczyźni mieszkający na terenie województwa łódzkiego (72,5 lat), natomiast najdłużej w województwie podkarpackim (75,4 lat) i małopolskim (75,3 lat). Wśród kobiet zróżnicowanie jest mniejsze i wynosi 2,4 roku. Kobiety żyją najkrócej w województwie śląskim (80,8 lat), a najdłużej w podkarpackim (83,2 lat).

W województwie świętokrzyskim sytuacja mężczyzn i kobiet nie odbiega od trendów ogólnopolskich. Przeciętne trwanie życia noworodków płci męskiej na przestrzeni lat 2010-2019 uległo wydłużeniu o 2,0 lata do 73,8 lat, a noworodków płci żeńskiej – o 1,3 roku do 82,2 lat, a w relacji do stanu z 1995 r. odpowiednio o 5,6 roku i 5,0 lat.

Na tle pozostałych województw w świętokrzyskim obserwowano postęp w wydłużaniu się przeciętnego trwania życia mężczyzn. W relacji do 2010 r. jedynie pięć województw odnotowało wyższe przyrosty. Pomimo szybkiego wzrostu, w 2019 r. w ośmiu województwach odnotowano dłuższe trwanie życia mężczyzn, podczas gdy w 2010 r. – w siedmiu, a w 1995 r. jedynie w czterech. Zjawisko to jest z jednej strony efektem nadrabiania zaległości przez województwa o słabszych parametrach trwania życia, podczas gdy w świętokrzyskim działa efekt relatywnie wysokiej bazy, a z drugiej może być wynikiem wolniejszej poprawy warunków życia. Dodatkowo postęp ten w ostatnich latach został zatrzymany. W 2019 r. przeciętne trwanie życia zarówno mężczyzn, jak i kobiet pozostało na poziomie sprzed dwóch lat.

Biorąc pod uwagę trwanie życia kobiet, województwo świętokrzyskie, mogło poszczycić się piątym najkorzystniejszym parametrem trwania życia (po podkarpackim, podlaskim, małopolskim i lubelskim). Kobiety dożywają tam wieku co najmniej 82,2 lat. W 2019 r. w relacji do 2010 r. tylko w trzech województwach odnotowano wyższy przyrost trwania życia niż w świętokrzyskim. To zjawisko widoczne jest we wszystkich województwach leżących na terenach Polski wschodniej i południowo-wschodniej, gdzie przeciętne trwanie życia kobiet jest wyższe od średniej dla kraju. W przypadku trwania życia kobiet, które osiąga znaczące wartości, efekt wysokiej bazy jest nieco mniej widoczny jak w przypadku mężczyzn. W 2019 r. w czterech województwach odnotowano dłuższe trwanie życia niż w świętokrzyskim, podczas gdy w 2010 r. w pięciu, a w 1995 r. w dwóch.

Tablica 10. Przeciętne trwanie życia noworodka w województwie świętokrzyskim

Wyszczególnienie	1995	2010	2019
Mężczyźni	68,2	71,8	73,8
miasto	68,5	72,9	74,7
wieś	67,9	70,8	73,0
Kobiety	77,2	80,9	82,2
miasto	76,9	81,0	82,3
wieś	77,3	80,8	82,2

Zauważalne są różnice w trwaniu życia mężczyzn w zależności od miejsca zamieszkania. Mężczyźni nieco dłużej żyją w miastach niż na wsi. W 2019 r. w województwie świętokrzyskim różnica ta wynosiła 1,7 lat na korzyść obszarów miejskich. Wśród kobiet różnice są minimalne. Średnia długość trwania życia mieszkanek miast była o 0,1 roku większa niż na wsi.

Pomimo że trwanie życia uległo wydłużeniu, to nadal utrzymuje się niekorzystne zjawisko w postaci nadumieralności mężczyzn. W skali kraju w 2019 r. mężczyźni żyli krócej niż kobiety średnio o 7,7 lat. Na przestrzeni lat 2010-2019 różnica między długością trwania życia mężczyzn i kobiet zmniejszyła się jedynie o 0,8 roku, a w relacji do stanu z 1995 r. zmalała o 1,1 lat. W województwie świętokrzyskim spadek był nieco mniejszy. W stosunku do 2010 r. wyniósł 0,7 roku, a w porównaniu z 1995 r. – 0,6 roku. W efekcie w 2019 r. mężczyźni w świętokrzyskim żyli krócej o 8,4 lat. Obserwowany spadek różnicy w długości życia kobiet i mężczyzn szybciej postępował na wsi. W 2019 r. na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego dysproporcje między płciami były mniejsze o 0,8 roku niż w 2010 r. (w miastach ograniczone zostały w tym okresie o 0,5 roku). Pomimo to, większe różnice w długości życia nadal występują na wsi. Na terenach wiejskich kobiety żyją dłużej niż mężczyźni średnio o 9,2 lat, podczas gdy w miastach – o 7,6 lat.

Wyższą niż w województwie świętokrzyskim nadumieralność mężczyzn odnotowano w 2019 r. w województwach: podlaskim, łódzkim i lubelskim. Różnice na niekorzyść mężczyzn wyniosły tam kolejno: 8,8, 8,5 i 8,5 lat. Z kolei najmniejszą różnicę odnotowano w województwach: pomorskim (7,0 lat), śląskim (7,0 lat) oraz wielkopolskim (7,2 lat).

Podsumowując, niezależnie od miejsca zamieszkania, odnotowano pozytywne zmiany w postaci wydłużania życia zarówno mężczyzn, jak i kobiet, choć w województwie świętokrzyskim ostatnie lata przyniosły zatrzymanie tego procesu. Zjawisko nadumieralności mężczyzn zostało ograniczone w niewielkim zakresie.

PROGNOZA LUDNOŚCI W PERSPEKTYWIE 2050 ROKU¹

Wyniki opracowanej przez GUS prognozy ludności do 2050 r. wskazują, że niekorzystne dla rozwoju demograficznego procesy, w kolejnych latach będą się pogłębiały, a ich negatywne skutki ulegną spotęgowaniu, prowadząc do znacznej depopulacji województwa świętokrzyskiego. Kumulacja niekorzystnych czynników spowoduje także wyraźne zmiany w strukturze ludności. Nastąpi dalszy spadek odsetka dzieci i młodzieży, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Prognozuje się, że liczba ludności województwa świętokrzyskiego do 2050 r. obniży się do 976,9 tys. osób, a więc co rok liczebność populacji będzie malała średnio o 0,8%. W porównaniu z 2019 r. oznaczać to będzie zmniejszenie liczby mieszkańców województwa o 257,0 tys. osób, tj. o 20,8%. Spadek będzie przy tym blisko dwukrotnie większy niż średnio w kraju (w całej Polsce przewiduje się, że liczba ludności zmniejszy się w tym okresie o 11,5%). Zdecydowanie bardziej w województwie świętokrzyskim zmniejszy się subpopulacja mieszkańców miast – o ponad 34%. Na obszarach wiejskich ubytek w tym czasie wyniesie niespełna 10%.²

Tablica 11. Prognoza ludności województwie świętokrzyskim

Wyszczególnienie	2020	2030	2040	2050
Ludność w tys.	1226,0	1157,4	1071,6	976,9
miasto	535,9	485,0	427,4	368,3
wieś	690,1	672,4	644,2	608,7
Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	68	75	87	111
Polska=100	101,0	103,2	104,8	106,0

¹ Prognoza opracowana została w 2014 r.

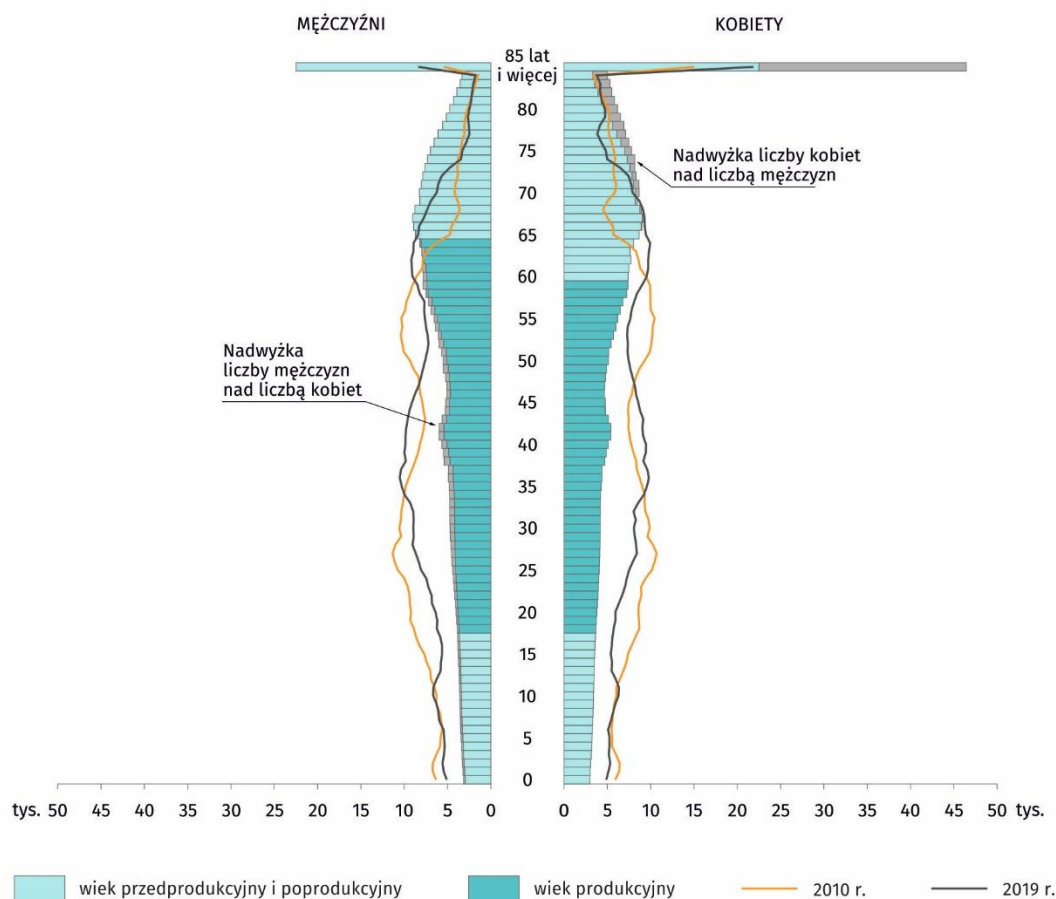
² Założenia z 2014 r. zakładały utrzymanie się w kilku kolejnych latach dzietności na niższym poziomie niż to miało miejsce w rzeczywistości. Istotny wpływ mógł mieć na to szereg działań prowadzonych w zakresie polityki społecznej o charakterze prorodzinny, w tym w szczególności program Rodzina 500+, których założenia prognozy nie uwzględniały. Według stanu na 31 XII 2019 r. błąd względny prognozy w województwie świętokrzyskim był jednak stosunkowo nieduży. W przypadku liczby ludności wyniósł 0,14% (wobec 0,47% kraju). Rzeczywista liczba ludności była wyższa od prognozowanej o 1,8 tys., w tym w miastach o 0,1 tys. Na obszarach wiejskich prognozowane stany ludności były zanizone o około 1,7 tys. (błąd prognozy dla miast wyniósł 0,02%, a dla wsi – 0,26%).

Przewiduje się, że spadek liczby ludności obejmie 13 powiatów, przy czym najgłębszy będzie w skarżyskim – o 33%, w mieście Kielce – o 29% oraz w kazimierskim i sandomierskim – po 27%. Jedyńm powiatem, w którym liczba ludności ulegnie niewielkiemu zwiększeniu będzie położony wokół stolicy województwa powiat kielecki – o 0,4%.

Głównym czynnikiem determinującym głęboki spadek liczby ludności będzie liczba urodzeń, która w 2050 r. będzie mniejsza o 40% w porównaniu z 2019 r.³ Jest to konsekwencja zastępowania obecnej generacji dorosłych przez mniej liczebne kolejne roczniki mieszkańców. Znaczne ograniczenie liczby urodzeń znajdzie odbicie w gwałtownym zmniejszeniu przyrostu naturalnego, którego wartość w przeliczeniu na 1000 mieszkańców spadnie w 2050 r. poniżej minus 8.

Wykres 4. Stan i struktura ludności według wieku i płci w 2050 r.

Stan w dniu 31 grudnia

W konsekwencji szybkiego spadku urodzeń w kolejnych latach przewiduje się znaczne ograniczenie populacji dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia – o ponad 39%. Niemal równie głęboki spadek liczebności ma dotknąć osoby w wieku produkcyjnym – o ponad 37%. Sytuację w tej grupie pogorszy fakt, że proces będzie szczególnie intensywny w kluczowej dla rynku pracy zbiorowości osób w wieku mobilnym, natomiast w mniejszym stopniu będzie dotyczył osób nieco starszych (45-59/64 lat). Oczekiwany spadek liczebności osób w wieku mobilnym będzie nawet większy niż dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia i wyniesie 46%. Liczba osób w wieku niemobilnym ulegnie natomiast mniejszemu ograniczeniu. W 2050 r. osób w tym wieku będzie o ponad 23% mniej niż w 2019 r. Jednocześnie kontynuowana będzie, obserwowana w ostatnich latach, tendencja wzrostowa liczebności najstarszych mieszkańców. Prognozuje się, że osób w wieku poprodukcyjnym przybędzie prawie 34%, przy czym dynamika przyrostu liczby ludności w wieku emerytalnym zwiększać się będzie wraz z wiekiem. Dla porównania grupa osób przynajmniej 85-letnich zwiększy się o blisko 128%, podczas gdy wzrost liczby ludności w wieku 75-84 lata będzie prawie dwukrotnie mniejszy i osiągnie ok. 68%.

Tak znaczne różnice w tempie oraz kierunku zmian liczby ludności oznaczać będą gwałtowne starzenie się mieszkańców województwa. Odsetek osób powyżej 59/64 lat będzie w 2050 r. o ponad 16 p.proc. wyższy niż w 2019 r. i zbliży się do 40%. Zmniejszy się natomiast udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (o prawie 4 p.proc. do niespełna 13%) oraz osób w wieku aktywności zawodowej (o ponad 12 p.proc. do ok. 47%). Ponadto spodziewane procesy demograficzne wpłyną szczególnie niekorzystnie na kształtowanie się struktury wiekowej grupy produkcyjnej. Udział osób mobilnych spadnie o prawie 12 p.proc. (do ok. 25% ogółu ludności), natomiast niemobilnych – ulegnie tylko nieznacznemu obniżeniu (o niespełna 1 p.proc. do ok. 22%).

³ W 2019 r. błąd prognozy liczby urodzeń wyniósł 5,8%.

Konsekwencją zmian ilościowych będzie wyraźna zmiana wskaźników obciążenia demograficznego. Wzrośnie liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, a tempo tych zmian będzie szybsze niż średnio w Polsce. O ile w 2019 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie zbliżonym do średniej ogólnopolskiej wynoszącej 67, to w 2050 r. oczekuje się, że w województwie osiągnie 111, podczas gdy w całym kraju – 105. Podobnie jak w 2019 r. najkorzystniejszym wskaźnikiem obciążenia charakteryzować się będzie powiat kielecki, w którym w 2050 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym będzie przypadało 96 w wieku nieprodukcyjnym. Wskaźnik poniżej średniej w województwie przewidywany jest także w powiatach staszowskim – 107 oraz włoszczowskim i jędrzejowskim – po 110. Najwyższa liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym prognozowana jest natomiast w powiatach skarżyskim – 129, ostrowieckim – 123 oraz w mieście Kielce – 120.

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie świętokrzyskim zwiększy się ponad dwukrotnie – z 40 w 2019 r. do 84 w 2050 r. W jeszcze większym stopniu pogorszy się relacja osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – z 144 do 315.

W dalszym ciągu niekorzystnie kształtować się będzie saldo migracji. Wprawdzie, odmiennie niż w przypadku przyrostu naturalnego, przewiduje się, że nie będzie się ono pogarszać, to liczba opuszczających województwo świętokrzyskie będzie w dalszym ciągu regularnie przewyższać grupę osób osiedlających się tutaj. Poprawa będzie wynikała przede wszystkim z ograniczania ujemnego salda migracji w miastach, podczas gdy na wsi oczekiwane jest utrzymanie niewielkich dodatnich przepływów ludności.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, odnotowane zmiany ilościowe i strukturalne świadczą o niekorzystnych przeobrażeniach demograficznych populacji województwa świętokrzyskiego. Liczba ludności województwa zmniejsza się corocznie, przy czym natężenie ubytków miast pozostaje większe niż terenów wiejskich. Rok 2019 przyniósł kolejne pogorszenie sytuacji demograficznej. Na obniżenie przyrostu rzeczywistego wpłynęły zarówno ruch naturalny, jak i ruch wędrowny, tj. przewaga osób emigrujących z województwa nad przybywającymi na jego teren. W ostatnim roku analizy przyspieszyło, i tak wysokie, tempo strat naturalnych oraz migracyjnych. Jednocześnie pogłębił się proces demograficznego starzenia się społeczeństwa poprzez utrzymanie niskiego poziomu udziału osób młodych.